

Saygıdeğer hanımefendiler, beyefendiler,

Eğitim ve siyaset ilişkisi üzerinde aslında iki soru sorup cevap adaylarımı paylaşmak istiyorum. Bu iki soru, eğitimi niçin yaptığımız ve politikanın –ya da hangi tür politikanın- eğitimi yozlaştırdığı üzerinedir.

Ama önce, eğitim ve siyaset ilişkilerinin anlaşılmasını güçleştirerek zihinsel karmaşaya yol açan öğelerin temizlenmesi gerekir. Bunun için de birkaç başlık üzerindeki düşüncelerimi ortaya koyup, böylece o konularda zihnimi düzene soktuktan sonra sorularımı cevaplamaya çalışacağım.

1) “Kışlaya, okula ve camiye politika girmemelidir!”

Burada kastedildiği varsayılan *politika*, bu kavrama yüklenegelen iki anlamdan ikincisi olsa gerekir. Eflatun tarafından tanımlanan birinci anlam “*insanları mutlu etme sanatı*” iken, zaman içinde ikinci bir anlam daha kazanmıştır. Bu da “*insanları mutlu edecek, ama çeşitli neden ve/ya amaçlarla, yerine getiril(e)meyecek vaatlerde bulunmak*” şeklinde özetlenebilir.

Sürekli olarak uzun ifadeler kullanmamak için birinci tür politikaya Pg (*gerçek* anlamında) ve ikinci türe ise P_{yo}z (*yo*z veya *yanıltıcı* anlamında) diyelim.

Bu tanımlara göre, P_{gerçek} –*kışla, okul ve cami de dahil*- her yere girmeli, hatta P_{gerçek}'in girmediği hiç bir yer olmamalıdır. P_{yo}z ise sadece kışla, okul ve cami değil hiç bir yere girmemeli; hatta mümkünse hiç var olmamalıdır.

Bu basit akıl yürütmeden çıkarılabilecek birkaç sonuç olabilir:

- a) *Nedensel düşünme*'nin şablonu “*eğer isedir*” şeklindedir. Söz konusu genelleme bu kurala göre ifade edilmiş olsaydı, “*eğer politika kavramı P_{yo}z şeklinde anlaşılır ise hiç bir yere, özellikle de kışla, okul ve camiye girmemeli dir*” şeklinde olur ve de doğru olurdu. Politikanın bu inceliğe dikkat edilmeden karalanması, insanları mutlu etme yolundaki güçlü bir aracı bozmuş, ayrıca da politikaya girmek isteyen nitelikli insanları caydırır olmuştur.

Bu örnek, hemen her konudaki yargıları koşulsuz olan toplumumuzda rasyonel düşünme'nin yaygınlaşmamış olmasının örneklerinden birisidir. Toplumumuzun *sorun çözme kabiliyeti* açısından bunun ne denli talihsizlik olduğu açıktır.

Beyaz Nokta® Gelişim Vakfı'nın (www.beyaznokta.org.tr) bu yoldaki bir çalışması, yaşamlarımıza yön veren –hemen hepsi yararlı- çeşitli yargı kalıplarının, hangi koşullar altında geçerli olduklarını sorgulayabilecek “*doğru soru*”lar üretmekte güçlük çekildiğini göstermiştir.

Doğru düşünmenin iki temel bileşeni olan *nedensel düşünme* ve *kritik düşünme*'nin, toplu yaşamın vazgeçilmez iki ögesi olduğu bilinciyle, eldeki mevcut tüm araçlar harekete geçirilerek sorgulama, sorun çözmeye etkili bir araç olarak toplumun dağarcığına girebilmeli.

Bu temel dūşünsel becerileri benimsememiş bir toplumun, önüne çıkacak sorunlar hakkında sorular sorması ve onları cevaplayabilecek yaratıcılığı göstermesini beklemek mümkün müdür?

- b) Bir yandan da eğer, rasyonel düşünme ilkelerine uyulmuş olsa idi, topluma, politika kavramının bir de *Pgerçek* anlamı olduğu mesajı da iletilmiş olacak; politika bugünkü aşağılanmış (*Pyoz*'dan ibaret) anlamına indirgenmeyecekti.
- c) Bir de soru ortaya çıkmaktadır: Politika yozlaşmış her yere *Pyoz* olarak nüfuz ederken bundan okul kurumu da nasibini aldığına göre, ne(ler) yapılmalıdır ki hem okul kendini koruyabilsin, hem de *Pyoz*'un yerini *Pgerçek* alabilsin?

Eğer bu soru cevaplanamazsa, *siyaset-eğitim ilişkileri* üzerindeki görüşlerin pratik bir önemi olamaz.

Bu soru'nun yanıtı hem kolay hem güçtür. Kolaydır, çünkü benzer sorunlarla –en azından potansiyel düzeyde- karşılaşmış onların gerçekleşmesini minimize edebilmiş toplumların sıkça uyguladıkları yöntemler bizde de uygulanabilir. Bu yöntemlerin başında, "*Örnek Tavırlı*" kişilerin aralarında oluşturabilecekleri ağlar (bkz. <http://bit.ly/Utya2L>) geliyor.

Politikanın *Pgerçek* anlamını yaşama geçirmiş olanların imzalayıp topluma ilan edebilecekleri bir bildirge (bkz. <http://bit.ly/Utyi2m>) küçük fakat etkili bir arınma sürecini tetikleyebilir; daha doğrusu tetiklemesi için elden gelen yapılmalıdır.

Ama aynı zamanda güçtür de. Siyaseti kolay çıkar sağlama aracı olarak benimsemiş kişilerin çokluğu bir yana, "*bal tutan parmak yalar*" kuralına inanmış kitleler karşısında, bu tür girişimlerin şans bulabilmesi, sıradan yollarla gerçekleşemez.

Bu iki ters eğilimin bileşik etkisi altında, özlenen arınmanın gerçekleşmesi için kitleleri bu ideal yolunda harekete geçirebilecek bir toplum hareketine ihtiyaç vardır.

Eğitim – siyaset ilişkilerini gözden geçirirken değinilen bu başlıkların yalnız bu konuda değil, tüm sorunlarımız açısından geçerli olduğuna işaret edilmelidir.

2) *Koşullanmama: Bir numaralı insan hakkı!*

- a) *Py*'nin işgal ettiği alanı boşaltıp, –orta veya uzun vadeli de olsa- *Pgerçek* ile doldurabilecek bir süreci başlatılabilir için, *Pyoz*'un etkili araçları farkedilip etkisizleştirilebilmelidir.
- b) Bu araç, "*benimsetme*" olup, okul versiyonunun adı ise "*öğretme*"dir. *Benimsetme* kavramının temelinde, "*mutlak doğru*" inancı yatıyor.

Bir şeyin *değişmez* (mutlak) doğru olduğuna inanıldığında, başkalarının da bu doğruyu –zorlayarak dahi olsa- benimsemesinin istenilmesi kaçınılmaz olabiliyor. *Koşullandırma*, benimsetme'nin yollarından başlıcasıdır. "*Eğer ... ise ... dir*" yaklaşımı yaygın bir kültür olabilseydi, *benimsetme* bu denli yaygın ve yıkıcı olmayabilirdi (bkz. <http://bit.ly/10QO3MN>).

c) *Koşullandırma*, insan türünün çeşitli sorunlar karşısında türünün devamını sağlama amaçlı milyon yıllık evrimi sonunda kazanmış olduğu olağanüstü öğrenebilme yeteneğini hiçe saymak, onunla mücadeleye girmek anlamına gelen yanlış bir girişimdir. Bu abes girişim yerine, genetiğimize yerleşmiş bulunan yüksek öğrenebilirlik yeteneğine güvenmek zorundayız.

d) Yıkılmış Osmanlı İmparatorluğu'nun külleri üzerinde bir ulus ve devlet inşa ederken kaçınılmaz sayılabilecek ideolojik eğitimi, günümüzde de sürdürmeyi haklı gösterebilecek bir neden olamaz.

3) "Düşünme" hep kutsanagelmiştir.

a) *Rasyonel* (nedensel) ve *kritik* (eleştirel) *düşünme* genelde birbiri yerine kullanılabilir. Halbuki;

i) Rasyonel düşünme, neden-sonuç bağlantılarını *kesintisiz* ve *yanlışlanabilir adımlar* halinde düşünmek,

ii) Kritik¹ düşünme ise, bir sonuca yol açan çeşitli nedenleri *ağırlıklandırılarak* düşünmek

olup, bileşenleri ancak "*birlikte*" kullanıldıklarında "*doğru*" olarak nitelenebilir düşünme ortaya çıkıyor.

b) Bu birliktelik sağlanmadığında, herhangi bir sonuca yol açan ve kritik düşünme bileşenine göre az önemli olan -kişinin duyguları doğrultusunda- herhangi bir nedenin, sonucu belirleyen esas neden olduğu savunulabilir ki bu durumda nedensel düşünce tamamen işlevini kaybetmektedir.

c) *Rasyonel* ve *kritik düşünme* bileşenlerin tanımlarının dahi önemsenmemiş oluşu, sorun çözme kabiliyetinin önemli bir gereği olan *doğru düşünme* aracından yoksun kalındığını gösteriyor.

¹ Critical ≡ crisis (Gr.) ≡ iyiyi kötüyü ayırmak, kalburdan geçirmek, ayırt etmek.

- 4) Bu irdelemeler yoluyla bir ölçüde netleştirildiği düşünülebilecek platform üzerinde iki soru sorulup cevaplanmasına çalışılabilir:

Soru 1. *Eğitim; iyi de niçin?*

- a) Küçük ölçekte ticaret yapacak bir firmanın dahi misyon ve vizyonunun olması –ülkemiz istisna edilirse(!)- bir gereklilik iken, büyük kitlelerin yaşamlarını derinden etkileyen eğitim gibi bir sürecin:
- *niçin yapılacağı* (misyon),
 - *nereye varmak için yapılacağı* (vizyon) ve
 - *hangi ilkelere sadık kalınarak yapılacağı* (değerler)
- noktalarındaki ilkelerin ortaya konulması –ve sürekli sorgulanarak pekiştirilmesi- kaçınılmaz bir zorunluk değil midir?
- b) Gerek *misyon*, gerekse *vizyon* –Türkçeye çevrilmemişlerinden de görüleceği üzere- önemli diğer kavramlar gibi tanımsızdır (bkz. <http://bit.ly/TKJwXJ>).
- c) Bir hatırlatma olması için:
- *Misyon*: En temelde ne yapılmak istendiği (örn. *Bedensel engellilerin yaşamlarını kolaylaştırmak.*)
 - *Vizyon*: Misyon şeklinde tanımlanan derindeki amacı gerçekleştirmek üzere girişilebilecek çeşitli eylemlerin her birisinin varmak istediği hedef (örnek; bu misyona yönelik 4 ayrı eylem örneği ve bu eylemlerin vizyonları):
 - Eylem 1. Bedensel Engelliler (BE) Vakfı kurmak.
Vizyon: Tüm engellileri üye yapıp, kapsayıcı bir dayanışma ağı oluşturmak.
 - Eylem 2. Uluslararası BE olimpiyatına katılmak üzere bir organizasyon yapmak.
Vizyon: En az 3 altın madalya kazanmak.
 - Eylem 3. BE'in parlamentoda temsili ve haklarını savunmak.
Vizyon: 5 yıl içinde, her seçimde 2 BE'nin yerel ve merkezi meclise girmesi.
 - Eylem 4. BE için araç-gereç üretimi yapacak bir ticari firma kurmak.
Vizyon: Her BE'nin firma ortağı olmasını ve ortaklık payını, yapacağı inovasyonların bedeliyle ödemesini sağlamak.
- Görüldüğü gibi misyon tek, o misyona hizmet edebilecek eylemlerin vizyonları ise çok sayıda olabilir.
- *Değer(ler)*: Vizyon(lar)'a erişme yolunda daima sadık kalınacak değer yargıları (örn. "*daima ortak akla güvenmek*", "*tüm organların birbirleri yerine kullanılabilirliği*", "*engelden yakınma, acındırma yok*").

- d) Bu tanımların ışığı altında, “eğitim için misyon, vizyon ve değerler neler olmalıdır?” konusundaki önerilerim (kuşkusuz başka öneriler de olabilir):

- *Misyon:* Kişinin –her bakımdan- ayakları üzerinde durabilmesi.

- *Vizyon*

Eylem 1. Bedensel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki açılardan sınırlarını, tam olarak öğrenip, o sınırların özendirebileceği yönlerden birisi doğrultusunda ilerleyerek “kendini gerçekleştirmek”.

Vizyon 1: (Kendi ilgilerine göre bir hedefe kendisi karar vermeli)

Eylem 2. İçinde bulunduğu toplum ve insanlık ailesine net katkı sağlamak.

Vizyon 2: (Kendi ilgilerine göre bir hedefe kendisi karar vermeli)

- *Değerler:* (Kişi bu süreçte kendi değerlerini kendisi oluşturabilmelidir. Bu onun en doğal özgürlük alanı sayılmalı, müdahale edilmemeli, değer benimsetilmeye, öğretilmeye, empoze edilmeye çalışılmamalıdır. Bu ilke aynı zamanda, merak ve yaratıcılığına herhangi bir yolla –sorgulanamazlık, koşullandırma gibi- müdahalede bulunulmamasını da kapsamaktadır).

- e) Bu çerçeveye oturacak bir eğitim sisteminin desteklenmesi, yaygınlaştırılması, çeşitli müdahalelere karşı korunması Pg anlamında politikanın vazgeçilmez ödevlerinden birisi olmalıdır.

Soru 2. Pg anlamındaki politika bu misyon ve vizyonun neresine oturuyor; Py niçin / nasıl kirlenme yaratıyor?

- a) Politikanın kirlenmesi tek nedenle açıklanabilecek bir sorun değildir. Siyaset sisteminin kirlenmesine yol açan ve birbirini besleyerek yerleşen kirlenme olgusu Alternatif Siyaset Anlayışı adlı yayında irdelenmiştir (bkz. <http://bit.ly/10XWp5p>). Burada ise, kirlenme olgusunun eğitim sistemiyle etkileşimi üzerinde durulacak ve bir dizi neden arasında en önemli görülen birisi ele alınacaktır. Bu, tüm canlıların ve özeldede insan türünün olağanüstü öğrenme yeteneğinin gözardı edilmesi gerçeğidir.
- b) Kimi sistemler “kendi kendini taşıyabilme” özelliğine sahiptir. Bu özelliği –iyi niyetlerle- güçlendirmek amacıyla yapılan müdahaleler çoğunlukla bu yeteneğin bozulmasına yol açıyor. İşte birkaç örnek:
- Yumurtadan çıkmaya çalışan civcive “yardım”,
 - Kendini taşıyacak şekilde tasarlanan uzay kafes kirişe destek koyarak “yardım”,
 - “Zarar verme” (bkz. <http://bit.ly/153ed3E>) ahlak ilkesini, “zarar verme ve yarar sağla” şeklinde yorumlayarak yapılan “yardım”.

Her üç örnekte de “yardım” edilen nesnelere ya ölür ya yıkılır ya da zarar görürler. Bu nedenle, yapılacak yardımların, genetik miraslardaki öğrenilmişlikleri bozabileceklerine dikkat edilmelidir.

- c) Canlılar’ın, milyon yılda geliştirdikleri “yaşadıklarından öğrenilme” yetileri de kendi kendini taşıyabilme özelliğine sahiptir ve bilinçsiz yardımlar halinde zarar görür.

Örneğin yüzme böyledir. Tüm canlılar gibi insan da milyon yıllık geçmişi boyunca yüzmeyi öğrenip DNA’sında saklar; ama daha sonraları, öğrenilmiş çaresizlik yoluyla –ki o da bir öğrenmedir- bu yeteneğini geçici olarak kaybeder ve tekrar yüzme öğrenmeye çalışır.

- d) Eğitim adını verdiğimiz benimsetme / öğretme süreci, bu milyon yıllık deneyime dayalı ve halen de süren muhteşem öğrenme süreciyle bir çeşit “mücadele”dir. Söz konusu “mücadele”, aile-okul-toplum üçlüsünün kolektif çabalarıyla yapılıyor (bkz. <http://bit.ly/VMHkAg>).

- e) Py türü politikanın ihtiyaç duyduğu insan malzemesi, mutlak doğru olarak kabul ettiği kendi ideolojisini benimsetme yoluyla yaymaya eğilimli olmak zorundadır. Çünkü kendi varlığının güvencesi, kendine benzer insanlarla çevrili olmaktır.

Eğitim sistemimizin başlangıçtan beri ana renginin “ideolojik benimsetme” olmasının nedeni, Py türü politikanın amaçları için okul sisteminin en uygun ortam olmasıdır.

Kuşkusuz, okul sisteminin yetiştirdiği tüm insanlar *ideolojik benimsetici* eğilimli değildir; ama, sistemi sorgulama yoluyla değiştirebilecek *nedensel ve kritik düşünme* yetileri de kritik kütleyi oluşturabilecek düzeyde değildir.

- f) Buna karşı ne yapılabilir; hatta daha doğru olarak yapılabilir mi ve de yapılmalı mı?

Biyolojik yaşam gibi sosyal yaşam da –biz beğenelim ya da beğenmeyelim- kendine bir yol buluyor. Biz hem o kadar beklemek, hem de önümüze gelecek o çözümleri kabul etmek istemeyebiliriz. Bu durumda ayrıntılı bir planın işe yaramayacağı bellidir. Çünkü kimse bu denli karmaşık bir süreci, her adımını kontrol edip yönetemez.

Bu gerçeğin idraki bir başlangıç noktası olabilir. Bir bulamaç’a benzetilebilecek kaotik yapılı sistemin içine atılarak, onu tedricen dönüştürebilecek bir *nano-tool* düşünülebilir. Bu dönüştürücü, insanlık tarihinde en güçlü etkiyi yapabilmiş olan “kuşku” kavramı olabilir.

Bildiklerimizin, inandıklarımızın, hatta elimizle dokunup gözümüzle gördüklerimizin dahi, ancak koşullu –ve kuşkulu- doğrular olabileceğinin idrakini üretebilecek bir dönüştürücü.

İşe yarar mı? Bilmiyorum, kuşkuluyum!

Teşekkür ederim.